

М. І. Степаненко

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

ТЕКСТ У ТЕКСТІ: УКРАЇНЬСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ В ЛІНГВІСТИЧНОМУ СВІТЛІ ОДНОГО ІНФОРМАТИВНОГО ДИСКУРСУ

В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля.

Тарас Шевченко

* * *

...малоросійський академік
усе ставить з ніг на голову.

Олег Гринів

У статті проаналізовано мовні засоби організації тексту в тексті, присвяченого різновекторному інтерпретуванню української національної ідеї двома сучасними вітчизняними вченими. Основну увагу зосереджено на виявленні специфіки взаємодії таких типів текстів, як власне-інтертекстуальний та метатекстуальний, удокладненому аналізові екстра- й інтралінгвальної природи текстової контрастності, характеристикі парадигми описових найменувань як маркерів найзначущої інформації дискурсу-рецензії Олега Гриніва.

Ключові слова: дискурс-рецензія, Олег Гринів, інтертекстуальний, перифраза, контрастність, українська національна ідея.

Усі негаразди, які переживає нині Україна, як у фокусі, віддзеркалені в мові. З'ява наповнених лексичними, словотвірними, граматичними новотворами, новотворами-тропами, новотворами-фігурами текстів різної жанрової природи – тому яскраве підтвердження. Їхні автори намагаються власним словом, своїми по-оригінальному оречевленими думками вплинути на складний перебіг суспільних подій, повернути їх у цивілізоване русло, перепинити шлях знедуховленню, злу, насиллю, несправедливості, зраді, конформізму (а віднедавна й колабораціонізму) та іншому лихові, що суне зовсім і прагне за будь-яку ціну, навіть найдорожчу – людське життя, умертвити нашу національну ідею, демонтувати ще не зовсім зміцнілу українську незалежність. Вони воліють прикути увагу всіх верств населення до того, що відбувається довкруги, пробудити національну активність. Такими глибокими, патріотичними за змістом і формою дискурсами рясніють ті українські видання, найпершочерговішими планами й найважливішими завданнями яких є демонстрування перед світом своєї європейськості, культурності, відвертості, ширості, ставання на прю з п'ятими й іншими колонами, які не сприймають нашого наполегливого прагнення до самостійності й удосконалюють старі та винаходять нові антиукраїнські технології, виковують новітнє імперське ярмо, давання гнівної й гідної відсічі всім, кому мультко на серці, злісно на душі від того, що Україна крок за кроком, літа за літами, як і пророкував ще в 90-х роках XIX століття титан духу Іван Франко, «о власній силі йде. І простується, міцніє...».

Об'єктом нашого лінгвістичного аналізу є невелика за обсягом, але багата на думки й щедра на мовні перла розвідка Олега Гриніва з красномовною назвою ««Потолочення» національної ідеї, або Маніфест «коларадського» демонтажу Української держави», яку надрукувала газета «Літературна Україна»

[2]. Ця публікація максимально наближена до рецензії на статтю, однак своєю мовною організацією виходить за береги цього жанру, що займає особливе місце в системі функціональних стилів, та й за емоційним змістом вона дистанціюється від його канонів. Перед нами художньо досконалий, насичений неповторними лінгвальними засобами дискурс. Він, як і передбачає рецензія, містить дискусійні, дразливі моменти, що стосуються змісту статті «О национальной идее Украины», уміщеної в газеті «2000» [4]. Отож розмова, яку емоційно, зболено, але виважено, кваліфіковано веде Олег Гринів, зосереджена довкола стрижнів української національної ідеї. Дефініційні параметри цього поняття, здавалося б, уже викристалізовані, думається, нібито настав час утілення їх. Однак й на чвертьстолітньому році незалежності обставини складаються не так, як мало б бути в цивілізованій державі. Прикро, що навіть з-поміж представників еліти, які, за твердженням Олега Івановича, «належать до мужів науки» й отримують «від ... держави платню (і не маленьку)», знаходяться ті, хто неприховано паплюжить українську національну ідею й вимагає її демонтажу, навіть пропонуючи, як не дивно, свої інтелектуальні послуги.

Вважаємо, услід за автором рецензії, що подані в ліді, який захоплює читача й задає тон статті, і в самій рецензії запитання: «Чи можливе таке в сусідній Польщі, Угорщині, не кажучи вже про Францію або Німеччину?», «Чи подібне заявить польський або чеський письменник?» є риторичними – не більше, а висновувальне запитання: «А що роблять правоохоронні органи, міністерство інформаційної політики, різні *гейби* патріотичні партії?» – не що інше, як керівництво до дії, бо такі справді вже «час припинити московське й малоросійське толочення української душі», якщо «хочемо жити у правовій державі, як передбачає чинна Конституція». Усе це екстралінгвальні контури й сюжети, а ми ж поставили за мету схарактеризувати найтипівіші, найоригінальніші мовні засоби авторського дискурсу-рецензії на велими актуальні теми, що стосуються генези, минулого, сьогодення, а почасти й майбутнього України та української національної ідеї, нашої національної самосуверенізації.

Основний зміст публікації відображають передусім мотиваційно прозорі ключові компоненти її назви – іменникова лексема «*потолочення*» й субстантивний «ад'єктивне словосполучення «*коларадський демонтаж*». Заголовковий запис – «Потолочення» національної ідеї, або Маніфест колорадського демонтажу Української держави – хоч і є тематично складним, але не потребує особливо го декодування, він виразно експлікує інформацію про нищення не чого-небудь, а найсвятішого – Української держави, ясна річ, і нашої національної ідентичності, тобто мови, культури, історії, релігії, зрештою, подарованої Богом і залишеної у спадок пращурами землі. Заряджені полісемантизмом й емоційною напругою вияскравлені заголовкові складники «оброstaють» конкретним змістом у внутрішніх заголовках, або підзаголовках, які різнобічно відображають найважливіші аспекти теми дискусії, презентують основну ідею тексту, привертують увагу читача до повідомлюваного, змушують його заглиблюватися в змістові тонкощі рецензії. До заслуг Олега Гриніва слід віднести насамперед те, що його стаття чітко структурована на вдало поіменовані логічно завершені сегменти, а саме: «Національна ідея a-la Толочко», «Наплюралізм і понятійна плутанина», «Українська етнічна територія і панегірики імперії», «Корінний народ – етнос – інститут громадянства», «Футуристична археологія і якбитологія», «Трагедія на Донбасі: державна ідея», «Помісна церква – гарант єдності чи візантійська ересь?», «Україна – форпост європейства чи ментальна колонія?».

Заголовні слова «*потолочення*» і «*коларадський*» узято в лапки, що відразу налаштує реципієнта на якусь імпліцитність, прихованість змісту, семантич-

ні трансформації або мовну гру. Усе це справді присутнє в дискурсі-рецензії Олега Гриніва. Словом «*потолочення*» він готує читача до неприємних подій, пов'язаних із руйнацією національної ідеї, спростовує безглузді твердження пропонента, що «у нас ... по существу и не было национальной идеи», що начебто вона «у нас не сработала», називає всі ці інспірування «смердючим мотлохом». До речі, віддільливий іменник *потолочення*, який указує на абстрактну процесуальну ознаку, не авторський новотвір. Його знаходимо в художніх дискурсах Івана Франка, Богдана Лепкого, Докії Гуменної й інших письменників: *Кого засудила доля на **потолочення**, той буде потолочений, ніякий суд не видвигне його, хіба він сам видвигнеться* (І. Франко, «Борислав сміється»); *Могили стогнуть: «...В ніч і день // Не маємо спокою // За біль, за муки, за огнь, // Що вкрили ми собою. За сором, зраду, за розбій, // Що серце з груди дерли, // За **потолочення** нашої // Борців, що дармо мерли*» (Богдан Лепкий, «Сповідь землі»). Мотивом субстантива *потолочення* слугує дієслово *потолочити*. Воно зберігає прямий семантичний зв'язок із безпрефіксним вербативом *толочити* – 'приминати, надломлювати трав'яністі рослини, пошкоджувати посів, городину і т. ін., ходячи, їздячи, пасучись на них тощо', 'топтати, наступати ногами, задаючи пошкодження', 'нищити, псувати' – і утвореними від нього іменниками *завдачіння*, *толочення* та дієприкметником *толочений*. У дискурсі Олега Гриніва безпосередньо актуалізується семантика 'нищення': з тривогою, печаллю й водночас злобою повідомлено реципієнтові про «потолочення» (читай: трошення, нищення) такого важливого чинника консолідації, вияву ціннісних орієнтацій українців, як українська національна ідея. На підтвердження сказаного наведемо конкретні приклади: [Сам автор «опусу» «О національній ідеї України»] «*занадто **затолочився***»; «*Політик Кремля... **толочать** мову Шевченка*»; «*...різного роду яничари... заважають нам жити в своїй хаті зі своєю правдою, прагнуть знецінити здобутки Революції Гідності, **толочать** нашу національну ідею...*».

Слово «*потолочений*» олапковане ще й тому, що воно «прив'язане» до відомого широкому загалові прізвища вченого, отже, пережило процес асоціативної вторинної номінації. Гратися в текст і підтекст, в експліцитно-імпліцитні вияви їх не будемо, а скажемо прямо: Олег Гринів гостро критикує далекі від патріотизму, від української наукової традиції історичні, етнологічні, етнографічні й інші пасажі автора вже згадуваної статті «О національній ідеї України».

Стосовно олапкованого відносного прикметника «*коларадський*» як конституента ключової сполуки «*коларадський демонтаж*» другої назви статті, що суттєво уточнює зміст першої важливою семантичною характеристикою 'національна деструктивність', то базою творення його є іменник *коларади* – 'новоявлені проросійські сепаратисти в Україні, колаборанти, бойовики, російські найманці, які обрали собі розпізнавальним знаком-символом чорно-жовту (чорно-помаранчеву) смугасту георгіївську стрічку, що своїм кольором нагадує коларадського жука – дуже небезпечного шкідника картоплі, з яким уже досить тривалий час ведуть уперту боротьбу науковці й усі, кому він заважає вирощувати «другий хліб».

Функцію граматично панівного компонента паралельного заголовка виконує іменникові лексема *маніфест*. Вона, експлікуючи значення 'звернення до когось, яке має програмний характер', перебуває у відношенні семантичної несумісності зі своїм валентним партнером – складним словосполученням «*коларадський демонтаж Української держави*», унаслідок чого створюється наскрізь прониклива сарказмом багатоконпонентна номінативна одиниця.

Найважливішою ознакою досліджуваного дискурсу Олега Гриніва є контрастність. Основу її становлять дві сили, одну з яких уособлюють українські па-

тріоти, з-поміж них і автор рецензії, другу представляють «доморошені українофоби», «ренегати», «пискляві мартинючки», «царські чоботолизи» й різного штибу «яничари». За допомогою трьох прикметників – *червоні*, *триколірні*, *«колорадські»* – останніх чітко поранжено за їхнім місцем та роллю в історії України. «Червоних яничарів» вихохла більшовицька навала, яку виплодили «царські чоботолизи». «Продовжувачами» антиукраїнських злочинь «червоних яничарів» віднедавна стали «триколірні яничари» – творці «русского мира» в незалежній Україні. «Колорадські яничари» – це вчорашнє вороже нашестя, яке анексувало Крим, оголосило й розпалило гібридну російсько-українську війну на Донбасі, поділило люд цього краю на еленерів і деенерів, сепарів і укропів, патріотів і зрадників, яке постійно воліє дестабілізувати ситуацію в різних куточках України. І червоних, і триколірних і «колорадських» яничарів об'єднує антиукраїнська ідея, люта ненависть до славного минулого нашого народу, а ще – вишколена «примітивна агресивність». Вони, використовуючи найсучаснішу ідеологічну зброю, потужний матеріальний ресурс, прагнуть деформувати систему моральних, культурних цінностей, відродити тоталітарні міфи, змінити наш євроінтеграційний вектор, відродити вже спочили в Бозі тоталітарну добу. Показово, що атрибутивні компоненти *червоний*, *триколірний*, *«колорадський»* позбавленні орнаментальності, вони перебирають на себе роль основних носіїв інформації у складі лексичних словосполучень із конкретним суспільно-політичним, ідеологічним змістом. Це засвідчує такий хоча б проміжний висновок Олега Гриніва: автор статті «О национальной идее Украины» «просто гується серед них, яничарів, червоних, триколірних і «колорадських».

Наступними промовистими позиціями дискурсу-рецензії є українці – їхні вороги, Україна – її вороги. Зрозуміло, що ворогів, недругів і в українців, і в України в усі часи не бракувало. У тексті окреме місце відведено новоспеченим зовнішнім ворогам, які ще вчора називали себе нашими братами, «братнім православним народом», а сьогодні пішли війною проти нас, порушивши християнські заповіді й забувши мудру істину: *«Не колай іншому ями, бо сам у неї впадеши»*. Їх номіновано *«спадкоємцями Золотої Орди»*, *«східними ординцями»*, *«московським агресором»*, *«азійським ординством»*, *«путінською ордою»*. У цих синтаксичних конструкціях, як і в розглянутих вище, семантичним маркером є прикметники, зокрема ті, що мають відомісне походження. Вони вказують на етнічну належність, часову окремість, еволюцію етнічної спільності.

Олег Гринів критикує пропонента за те, що той оперує, «за більшовицькими традиціями», поняттям «национальная идея Украины» й цинічно ігнорує поняття «українська національна ідея». Установлення відмінностей між конструкціями *народ України* та *український народ*, *національна ідея України* та *українська національна ідея* – це не граматична суперечка про узгоджені та неузгоджені означення й способи вираження їх, а серйозна розмова про Україну як самостійну державу з усіма її атрибутами чи як про потворну «Новоросію» – одвічну мрію «московської орди» й найближчу перспективу сьогоdnішнього «путінського керівництва».

Цікавою видається така форма лінгвістичного аналізу рецензованої статті, як розкриття її засадничих положень крізь призму перифраз, що мають об'язну, оцінну, емоційно експресивну констатацію. Вони об'єднуються в окремі парадигми. Ефективним засобом конденсації думки й вираження власного ставлення до подіумованого є описові найменування особи автора роботи «О национальной идее Украины»: *«малоросійський академік»*, *«ідеологічний яничар»*, *«найбільший парадокс нашої історії»*, *«ненависник свого народу»*, *«затятий ворог «націонал-патриотов»*, *«справжній советський патріот»*, *«аполо-*

гет «русского мира», «апологет імперії», «апологет лінгвоциду України», «апологет державного статусу «русского языка» в Україні», «малоросійський апологет російської імперії», «апологет московського клерикал-імперіалізму», «малоросійський археолог», «моралізатор від археології». Доповнюють цю парадигму нейтральні в плані семантики описові найменування «особа, яка належить до мужів науки», «науково титулована особа», «уродженець українського села на Переяславщині». Однак у конкретному контексті й вони набувають негативного забарвлення. Іронічний зміст укладено в перифрастичні висловлення «відомий герой анекдота, який відмовляється читати, бо вважає себе письменником», «студент, який заявив на іспиті з філософії, що має свою філософію». Окремі компоненти описуваної парадигми корелюють відповідно до потреб, які запрограмує текст, з позбавленими будь-якої конотації однослівними найменуваннями посад, роду діяльності – «академік», «археолог», «учений» або з негативно маркованими найменуваннями поглядів, переконань – «яничар», «українофоб». Наукову діяльність пропонента, який має «ідейних наставників», що Україну «прозивають «незалежною», аби «не писати по-своєму й цим принизити нашу відроджену державу», в «йому любій Москві», «милий його серцю «белокаменній», Олег Гринів характеризує так: «квасізнаукова потенційність» ученого-археолога «помножена на антиукраїнську впертість, якої він навіть не приховує». «Нашою історією» для цього академіка є не українська, а «отечественная история», пов'язана, зрозуміло, не з «Великим Голодомором 1932-1933 років», після якого спорожнілі українські села зайняли «переселенці из глубинных регионов России», а з «колективізацією, індустріалізацією, комсомольськими стройками, не говоря уже о генеральной идее построения коммунистического общества», у якому «він «убачав» одну з «одновременно существующих национальных идей». Цей учений, із докором наголошує Олег Гринів, не хоче заглянути до «Енциклопедії Українознавства», читати монографії академіка Василя Кременя про філософію національної ідеї, студіювати дослідження видатного історика Володимира Сергійчука про українські етнічні землі. Цим він демонструє «последовність своєї українофобії», «стріляє в нашу державу з позицій моральності московських імперіалістів», тобто позбавляє себе «не только научной, но и нравственной корректности». Як не парадоксально, але про ці наукові й моральні чесноти він не втомлюється повторювати, оцінюючи несуголосні його історико-археологічним й іншим поглядам українознавчі студії колег.

За допомогою залученої до лінгвістичного аналізу паремійної гри зроблено акцент ще на одному важливому фаховому моменті: археологічний досвід тлумача української національної ідеї з антиукраїнських позицій далекий від розв'язання таких складних питань, як корінні народи, етнічні групи й ін. Цьому дослідникові, висловлює слушну думку Олег Гринів, не варто «одночасно грати на фортепіано й дути в трубу». Це афористичне висловлювання перегукується з відомим українським прислів'ям про **кравця і шевця**, яке чи не найкраще прижилося в «латинській побрехеньці по-нашому розказаній» «Салдацький патрет» Григорія Квітки-Основ'яненка: «Тільки вже Терешкові ввірвалась нитка верховодити хоч на вулиці, або на вєчорницях, або і у шинку. Тільки що забалянтрасить, а тут йому хто-небудь і відріже: **«Швець, знай своє шевство, а у кравецтво не мішайся!»**

У статті-рецензії типовою для перифраз є функція змістової домінантності того або того розділу. Специфіку описових найменувань визначає й те, що більшість із них вимодельовано на основі несумісних у плані сполучуваності лексем. Замість очікуваних словосполучень «український академік», «український археолог» у тексті з'являються конструкції «малоросійський академік», «малоросій-

ський археолог». Мотиватом атрибутивного компонента в останніх є не традиційне поняття «малороси й Малоросія (офіційна назва України в дореволюційній Росії)», а ті поняття, які ввели до активного вжитку Михайло Драгоманов («зросійщені українці, що сповідують не свої національні принципи, а орієнтуються на чужі традиції»), Євген Маланюк («брак елементарного національного інстинкту, схиляння перед Московією і її володарями») та ін. Винятковим текстотвірним потенціалом вирізняється прикметниково-іменникове словосполучення «ідеологічний яничар», яке репрезентує семантику 'той, хто вірно й ревно служить чужій ідеології й цим самим не визнає, применшує, дискредитує суспільні ідеї, теорії, погляди, цінності, інтереси України й українців'.

Потрібно наголосити, що компоненти аналізованої перифрастичної парадигми, як і інших парадигм, перебувають у відношенні родо-видової залежності, конкретизують, уточнюють, доповнюють сутнісними значеннєвими доважками одна одну, як-от: «апологет лінгвоциду України» й «апологет державного статусу «русского языка» в Україні»; «малоросійський апологет російської імперії», «апологет імперії» й «апологет «русского мира».

Особлива контрастність, отже, й інформативна значущість властива протиставленню «традиційна (нейтральна) назва – аксіологічно конотована аналітична (описова) назва», наприклад: «яничар» – «ідеологічний яничар»; «археолог» – «малоросійський археолог», «моралізатор від археології»; «учений» – «доморощений учений». Важливі текстотвірні властивості транслюють перифрастичні звороти, що входять до однієї тематичної групи за ознакою співвідносності з екстралінгвальною дійсністю. Наприклад, описивий зворот «апологет московського клерикал-імперіалізму» (він же автор статті «О національній ідеї України») семантично, емоційно, експресивно взаємодіє з описовими найменуваннями «злотованої з чужим державним керівництвом» Української православної церкви Московського патріархату – «п'ята колона агресивної Російської Федерації» і «філія КДБ». Чіткі корелятивні зв'язки характерні для перифрастичних утворень «малоросійський апологет російської імперії» (він же знову-таки автор праці «О національній ідеї України») й «покійна імперія зла та брехні», тобто колишній Союз РСР. Аналізовані описові звороти й ті, що представляють інші задекларовані в рецензії тематичні сфери, фокусують у собі компресовану змістовно-концептуальну інформацію, реалізовану нетрадиційним планом вираження. Вони є своєрідними субститутами окремих невербалізованих контекстів.

Стаття ««Потолочення» національної ідеї, або Маніфест «колорадського» демонтажу Української держави» – дискусія двох науковців, які мають різні, навіть полярні погляди на українську національну ідею. Одна із «реплік» цієї свідомо обарвленої кепкуванням, іронією, а подеколи й сатирою суперечки – цитати з праці «О національній ідеї України», друга – аргументи й контраргументи Олега Гриніва, якими він оперує, полемізуючи зі своїм колегою або різко критикуючи його. 3-поміж інтертекстуальних украплень вирізняється своєю оригінальною текстотвірністю метатекстуальність – створення такої ситуації, «коли в ... тексті з'являється коментар, що стосується іншого тексту», коли «один текст «говорить» про інший» [1, с.33]. У дискурсі-рецензії використано для такого «критичного зв'язку між текстами» [Там само] фрагменти з історичних студій Михайла Грушевського, Михайла Драгоманова, Дмитра Донцова, Володимира Кубійовича. Ця інтертекстуальна співприсутність, по-перше, розвінчує панегірики, які «малоросійський академік» виспівує «покійній імперії зла та брехні», по-друге, логізує сам текст і слугує надійним підґрунтям для авторських концептуальних положень та висновків. Пор. у цьому зв'язку власне-інтертекстуальний

фрагмент й авторський коментар до нього, у який доречно вмонтовано активно використовувані в різних джерелах, добре відомі не тільки в наукових колах «чужі» історичні дискурси (підрозділ «Українська етнічна територія і панегірики імперії»): «Если говорить о том, на чьей земле живут национальные меньшинства, то утверждение «на украинской» не всегда корректно. Большинство их живут на своей земле, которая на определенном историческом этапе стала украинской. Чтобы убедиться в этом, достаточно вспомнить, что Украина в современных границах сложилась только в годы советской власти». «Чи подібне заявить польський або чеський історик? – прочитаємо ще раз запитання, яке ставить собі Олег Гринів і сам відповідає на нього: – Не заявить, хоч на деяких їхніх землях не одне століття проживали німці!

Коли йдеться про нинішні кордони України, то можна погодитися. Та питання в іншому: чи «современные границы» відповідають межам української етнічної території?

Як незалежна держава Україна проголошена на території 603628 квадратних кілометрів. Проте ще М. Драгоманов зазначав, що українська етнічна територія становить 752828 квадратних кілометрів. М. Грушевський і Д. Донцов називали 850 тис. квадратних кілометрів суцільної української території. Зважимо, що це було задовго до ... «советской власти».

У повоєнний час В. Кубійович наголошував, що українські землі в Європі становлять 945,3 тис. квадратних кілометрів. Наші вчені й письменники, – це ще одне метатекстуальне джерело, – не мали сумнівів в тому, що Кубань – це українська земля. Український характер Кубані підтвердив перепис населення в Російській імперії наприкінці ХІХ століття. Отже, Україна в нинішніх кордонах не охоплює значної частини української етнічної території.

Не менше подивування викликають й такі два цитовані в дискусії-рецензії «висмики» зі статті чи, за Олегом Гринівим, «пасквіля» або «опусу» «О национальной идее Украины»: «Удивительно, что вполне солидаризовалась с национальной идеей в ее украинском этническом облики и нынешняя власть Украины, хотя сама-то является интернациональной. Это очередной парадокс нашей истории»; «Рассуждения на тему коренного народа, как мне представляется, лишены не только научной, но и нравственной корректности... историческая практика не выработала четких критериев коренного народа... в США, как известно, такое право обретается с рождением».

З ними перегукується ще одна власне-інтертекстуальна нотатка, геть позабавлена здорового лінгвістичного глузду: «К числу неверно определенных приоритетов следует отнести и так называемую «украинизацию» украинского языка. Многим он похож на русский, а то и вовсе русифицированный, а поэтому нуждается в реформировании. В качестве эталонного образца был предложен старогалицкий диалект (!!! – М. С.), на котором разговаривает диаспора в Канаде, США и других западных странах». «Малоросійський археолог» і справді «вважає нас за дурнів...» Не будемо коментувати цього «безсоромного толочення моралізатора від археології». Воно не піддається якому-небудь роз'ясненню або тлумаченню насамперед тому, що «такого діалекту не існує». Хочеться порадити авторові «теревень про «старогалицький діалект», щоб він керувався в повсякденному житті уже згадуваним у цій праці коротким і влучним етновисловом про **шевця та кравця**.

Один із змістових центрів аналізованого текстотипу формує слово *якбитологія* (укр. *якби... то* – сполучник підрядності, вторинний, складений, парний, умовний, виражає ірреальні семантико-синтаксичні відношення + гр. *logos* – учення). Воно входить до складу заголовка «Футуристична археологія і якбито-

логія» й самостійно побутує на правах граматично панівного компонента складного словосполучення «*малоросійська якбитологія Толочка*». Ця лексема, як і ключове слово «*потолочення*», не є продуктом мовної практики Олега Гриніва. Вона активізувала свій функційний простір після виходу у світ цікавого дослідження «Українська якбиТОлогія» Дмитра Шурхала (див.: [3]), у якому представлено паралельні моменти (точки біфуркації) української історії від хрещення Русі до Помаранчевої революції 2004 року, про вплив різних випадковостей на становлення українського народу й української державності. У книжці, присвяченій долі поета Розстріляного Відродження Олексі Влизька, це слово використовує Михайло Слабошпицький. Останнім часом воно розширило свій синтагматичний спектр, причому в двох напрямках – як детермінований і детермінувальний компонент конструкції, пор.: *політична «якбитологія», історична якбитологія, соціальна «якбитологія», неважлива якбитологія, моя якбитологія, ворожка якбитологія, реваншистська якбитологія і якбитологія людського буття, предмет «якбитології», модель якбитології, якбитологія одного міфу, повправляються у «якбитології»*. Показово, що регулярними для розглядуваного субстантива є олапкована й неолапкована форми. Основний зміст іменникової лексеми *якбитологія* та її відповідника *нібитологія* (укр. *нібито* – сполучник, підрядний, вторинний, складений, одиничний, порівняльний, виражає порівняльні семантико-синтаксичні відношення з відтінком непевності + гр. *logos* – учення) – альтернативний розвиток тих або тих подій, як-от: якби першим президентом України став В'ячеслав Чорновіл; якби не відбулася Переяславська злука; якби не стався Харківський архієрейський собор (1992 рік). «Претендуючи на лаври футуриста», до такого «якби» вдається й автор статті «О національной идее Украины»: «А если бы история сложилась по-другому». За його сценаріями Україна й надалі має залишатися «ментальною колонією», а не «форпостом європейства». Іншу версію розвитку подій за умов, якби випадковості склалися інакше, пропонує опонент Олег Гринів: «Нема сумніву, що в такому разі нинішній світ не тероризували б спадкоємці Золотої Орди! Лише недалекозорість української еліти, візантійське тлумачення православ'я вплинуло на вибір козацької старшини на Переяславській раді 1654 року, від чого українці страждали не одну сотню літ. А були мудрі люди, які вже тоді (без малоросійської якбитології ... [«малоросійського академіка». – М. С.]) побачили московські небезпеки. Згадаймо митрополита Сильвестра Косіва чи прославленого полковника Івана Богуна. Навіть цілі козацькі полки виступили проти союзу з Московією!» Отож Україна могла б бути іншою, але випадково не стала іншою. У точок біфуркації, про які гостро сперечаються учасники діалогу на тему «Українська національна ідея», є не лише минуле, а й майбутнє. Про нього треба дбати, воно само собою не з'явиться – закономірно напрошується такий висновок.

Майстерність інформативного дискурсу Олега Гриніва полягає передовсім у тому, що в ньому гармонійно синтезувалися глибокий зміст і виразні, нестандартні засоби його експлікування. Стосовно змісту, то його вибудовано за логічним принципом «аргумент – контраргумент», «власне-інтертекстуальність – власний текст з елементами метатекстуальності або без них». Виправдала себе і форма викладу – контраст, основним балансом яскравостей якого є перифрази, що перебувають між собою в різних зв'язках, утворюючи оригінальні текстові парадигми. Цей баланс органічно доповнює й такий важливий прийом, як пряме вживання тексту в тексті, аргументно-контраргументне інтерпретування власне-інтертекстуальності та метатекстуальності.

Список використаних джерел:

1. Гринишина І.І. Інтертекстуальність та її роль в аналізі літературного твору / І.І. Гринишина, Т.М. Марченко // Філологічні науки. Літературознавство. – 2012. – Число 12. – С. 31-35.
2. Гринів О. «Потолочення» національної ідеї, або Маніфест «колорадського» демонтажу Української держави / О. Гринів // Літературна Україна. – 2016. – 4 серп. – С. 4; 11 серп. – С. 4.
3. Шурхало Д. Українська якбтологія: нариси альтернативної історії / Д. Шурхало. – Львів : Піраміда, 2007. – 318 с.
4. Толочко П. О национальной идее Украины [Электронный ресурс] / П. Толочко // 2000 : сусп.-політ. тижн. – 2016. – 17-23 лип. – Режим доступа: <http://www.2000.ua/v-nomere/forum/ukraina/o-nacionalnoj-idee-ukrainy.htm> (дата обращения: 09.08.2016). – Назв. с екрана.

The article analyzes the language features of the text in the text which is devoted to varied interpretation of Ukrainian national idea by two modern national scientists. The main focus is on identifying of interaction peculiarities in the following types of texts as intertextual and metatextual, a great attention is paid to the compiled analysis of extra- and intralinguistic nature of textual contrast, to characteristic features of descriptive names paradigm as markers of the most significant information in review discourse by Oleh Hryniv.

Key words: review-discourse, Oleh Hryniv, intertextual, paraphrase, contrast, Ukrainian national idea.

Отримано: 22.09.2016 р.

УДК 81.342:167

В. А. Тимкова, Т. І. Дущенко

Вінницький національний аграрний університет

ЕВФОНІЧНІСТЬ ЯК НЕВІДДІЛЬНА РИСА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ КРИЗЬ ПРИЗМУ ДОСЛІДЖЕНЬ ІВАНА ОГІЄНКА

У статті порушено питання милозвучності (евфонії) української літературної мови у контексті досліджень Івана Огієнка (митрополита Іларіона). Наголошено, що милозвучність є невіддільною рисою української мови і водночас свідченням її давності. Зроблено спробу довести, що потрібно вивчати означене питання зі студентами аграрних вищих навчальних закладів освіти, адже евфонія є природною тенденцією у закономірному розвитку та вдосконаленні фонетичного складу мови, який відзначається своєю самотністю, порівняно з іншими функціонально-структурними компонентами мови. Наведено деякі фактори, які впливають на доброзвучність української мови від найдавніших часів і до тепер. Напрацьовано методичний матеріал, необхідний для формування мовнокомунікативної професійної компетенції студентів-аграріїв у рамках вивчення курсу «Українська мова за професійним спрямуванням».

Ключові слова: автохтонність, мова, мовна система, фонетика, милозвучність (евфонія), доброзвучність, акцент, норми літературної мови.

Постановка проблеми. Українська літературна мова, якою ми користуємося сьогодні, є однією зі старописемних мов індоєвропейської сім'ї. Іван Огієнко (митрополит Іларіон) так розуміє давність української мови: «Наука голосно твердить, що українська мова, як і інші слов'янські мови, зачалася в